

Boekbesprekingen

Marjan Bodein en Gerolf Annemans (2005), **Het dwaze taboe. Een meta-analyse van internationale & nationale studies omtrent 'criminaliteit & etniciteit'**. Brussel: Uitgeverij Egmont, 272 pp.

Dit boek wordt voorgesteld als een "wetenschappelijk naslagwerk", met als doel een bijdrage te leveren aan het opheffen van het taboe rond het thema van criminaliteit en etniciteit en om een breed maatschappelijk debat over het onderwerp te openen. Dit wetenschappelijke gedeelte loopt van pagina 5 tot pagina 253, ongeveer twintig bladzijden voetnoten en bibliografie inbegrepen. In het tweede korte deel (p. 257-272) wordt door Gerolf Annemans een politieke context geschetst en worden besluiten met het oog op het te voeren beleid getrokken. Wij zullen onze bespreking beperken tot het wetenschappelijke gedeelte en nagaan tot welke inzichten de meta-analyse komt en wat er het wetenschappelijke gehalte van is.

De *'Meta-analyse van internationale en nationale studies omtrent 'criminaliteit & etniciteit'* heeft de vorm van een wetenschappelijk rapport. De auteur is een criminologe, die aan een universiteit werkzaam was en die de regels van het wetenschappelijk rapporteren beheerst. De meta-analyse bestaat uit de beschrijving van de inhoud van een groot aantal studies over immigratie en over de relatie tussen criminaliteit en etniciteit. Er wordt veel gewerkt met samenvattingen en citaties uit de geraadpleegde bronnen, die correct worden weergegeven. Een groot aantal voetnoten ondersteunt de beschrijvingen en interpretaties. Het gaat om een meta-analyse omdat gepoogd wordt om op een systematische wijze vanuit de onderzoeksvragen lijnen te trekken doorheen de aangehaalde werken. Vanzelfsprekend worden selecties gemaakt en klemtonen gelegd, maar dit is zo in elke secundaire analyse. Er wordt ook aandacht besteed aan de gebruikte methodes. Vanuit methodologisch oogpunt wordt op tekorten gewezen. De onderzoekster is voorstander van een combinatie van kwantitatief statistische methoden naast diepgaande interviews, focusgroepen en observaties. Regelmatig wordt gewezen op de noodzaak van contextualiseren van de bevindingen.

Het centrale thema is de relatie tussen criminaliteit en etniciteit. Dit wordt uitvoerig behandeld in het derde, vierde en vijfde hoofdstuk (p. 61-195). Vordien wordt in een eerste hoofdstuk het onderzoeksopzet en de gebruikte methodologie voorgesteld (p. 23-38), en behandelt het tweede hoofdstuk het begrippenkader en de historische situering. Daarin gaat het over de verschillende concepten die in het veld van de immigratie gebruikt worden met een overzicht van de beschikbare statistische gegevens (p. 39-59). Dit tweede hoofdstuk baseert zich op een aantal recente studies over migratie en op bevolkingsstatistieken.

Zoals gezegd, komt vanaf het derde hoofdstuk de kern van het onderzoek aan bod. Dit begint met een overzicht van de verschillende theorieën en modellen die gebruikt worden om te verklaren waarom sommige categorieën van migranten oververtegenwoordigd zijn in de criminaliteitsstatistieken. Achtereenvolgens worden de demografische these, het structuralistisch model (achterstandsthesen), het culturalistisch model (culturele these), het aanpassingsmodel, de discriminatiethese, het sociaal-desorganisatiemodel (ecologische these), en het risicofactorenmodel voorgesteld en kritisch doorgelicht. De auteur heeft een duidelijke voorkeur voor de culturele these (allochtonen plegen meer criminele feiten omdat ze deel uitmaken van een bepaalde cultuur). Daar wordt ook de meeste aandacht aan besteed. De verschillende onderdelen van deze these komen aan bod: gezins- en schoolfactoren, cultuurconflicten, schaamte- en schuldcultuur, en culturele delicten. Een in de modellen vastgesteld tekort, dat later in het werk nog regelmatig terugkeert, heeft betrekking op de afwezigheid van de factor 'individuele verantwoordelijkheid' (p. 84, en tevens p. 185, 190-191, 213). Men kan dit lezen als een kritiek op sociale wetenschappers, die verschijnselen volledig willen verklaren door externe factoren, en tevens als een kritiek op beleidsvoerders, die in hun maatregelen de individuele verantwoordelijkheid geen plaats geven. Dit is een politiek standpunt. Overigens wordt op het einde van dit hoofdstuk duidelijk gesteld dat geen enkele van de thesen of modellen een afdoende antwoord kan geven op de vraag waarom crimineel gedrag vaker voorkomt onder sommige groepen allochtonen. Ook na het lezen van dit vrijwel exhaustief overzicht blijven we met de vraag zitten hoe groot het netto-effect van etniciteit wel is onder controle van de meest relevante co-variëten. Deze vraag kan moeilijk beantwoord worden via een secundaire analyse omdat de verschillende verklaringen daarin naast elkaar gezet worden en niet ten opzichte van elkaar worden afgewogen. Om crimineel gedrag adequaat te verklaren zullen cumulatieve effecten van de relevante variabelen niet volstaan, maar moet men eerder uitgaan van wisselwerkingen (interactie-effecten) van kenmerken op individueel niveau en op context-niveau. De relatie tussen criminaliteit en etniciteit moet men steeds in wisselwerking met andere kenmerken en contexten bestuderen.

Na het theoretisch hoofdstuk volgt in het vierde hoofdstuk een meta-analyse van de internationale studies, of beter, van studies die niet over België gaan

(p. 103-138). De geselecteerde onderzoeken worden verantwoord en voorgesteld. Het zijn studies uit Zweden, Nederland, Duitsland en Frankrijk. De onderzoekster komt tot de conclusie dat “het hoger relatief criminaliteitsaandeel bij bepaalde groepen allochtonen een internationaal verschijnsel is” (p. 134, 138), in die zin dat dit gevonden wordt in alle onderzochte West-Europese landen. Om dit te verklaren worden in deze studies zowel structurele als culturele verklaringen aangevoerd, maar de culturele verklaring blijkt toch het meest gewicht te krijgen. Om dit te staven wordt vooral beroep gedaan op de studie van Gemert en Fleisher (2002) over Marokkaanse jongeren in Amsterdam, en op de studies van Roché (2004) over jongeren van Noord-Afrikaanse origine in Frankrijk, en van Kromhout en Van San (2004) over jeugdcriminaliteit bij meerdere etnische groepen. In deze laatste studie werd ook de discriminatiethese onderzocht, maar deze kon volgens Marjan Bodein niet hard gemaakt worden. Wij zijn niet in staat om dit te beoordelen omdat geen argumenten gegeven worden om deze conclusie te staven en omdat we de studie van Kromhout en Van San niet kennen. Voor alle duidelijkheid: de discriminatiethese gaat er van uit sommige etnische groepen meer dan evenredig in de criminaliteitsstatistieken terecht komen omdat ze door de politie meer gecontroleerd en in het oog gehouden worden (p. 84-86).

Het proberen onderuit te halen van de discriminatiethese (zie ook p. 86) is natuurlijk niet toevallig en is een belangrijke lijn in deze studie. Wij kunnen ons voorstellen dat andere onderzoekers tot andere conclusies komen uit een eigen selectieve lezing die niet noodzakelijk moet wijzen op een taboe ten opzichte van culturele verklaringen (zie verder). Het thema van het overdreven beklemtonen van de discriminatiethese door sociologen en criminologen komt ook terug in het vijfde hoofdstuk waarin zeven Belgische studies aan een meta-analyse onderworpen worden (p. 154-196). Deze studies worden uitvoerig kritisch doorgelicht. De studie van Van San en Leerkens (2001) kan op nogal wat bijval rekenen omdat de culturele these daar wèl uitvoerig onder ogen wordt genomen. Terloops wordt even gewezen op de kritiek vanuit de onderzoekswereld op de methode van Van San, maar er wordt aan toegevoegd dat “Van San de tegenstanders van een terecht antwoord heeft voorzien” (p. 159). Voor wie zelf wil oordelen: woord (J. De Wit in een aantal bijdragen in *Gazet Van Antwerpen* in november 2001 en J. Verscheuren in december 2001) en wederwoord (Van San) zijn te vinden op de webpage van het ‘Centrum voor Islam in Europa’ (<http://www.flwi.ugent.be/cie/CIE/bijdragen.htm>). De meeste andere Belgische studies zouden minder dan de internationale studies uit het vorige hoofdstuk beroep doen op culturele verklaringen en de discriminatiethese zou in het Belgisch onderzoek overheersen (p. 193).

Omwille van het belang dat aan het onderzoek van Van San en Leerkens (2001) gehecht wordt, willen we toch even ingaan op de bevindingen en de methode uit dit onderzoek zoals ze in “Het dwaze taboe” zijn weergegeven:

“Sociaal-economische achterstandsfactoren en discriminatie door de politie en justitie kunnen de hogere criminaliteitscijfers van allochtone jongeren niet verklaren. De culture these wordt aangewend om de gevonden verschillen tussen en binnen bevolkingsgroepen te verklaren” (p. 168).

De methode is tweevoudig, enerzijds de nationale pv-database van de rijkswacht, waarin acht delicttypen worden onderscheiden, en demografische statistieken van het NIS, en anderzijds een kwalitatief onderzoek met twee casestudies van oude stadswijken (Antwerpse Dokske en Brusselse Chicagowijk). In het kwantitatieve luik wordt nagegaan voor welke delicttypes welke nationaliteiten over- of ondervertegenwoordigd zijn, en in hoever de onevenredige vertegenwoordiger blijft bestaan na controle voor leeftijd, woonplaats en geslacht (p.161). Eén ernstige methodologische opmerking moet toch vermeld worden. Indien men cruciale variabelen zoals sociale ‘achterstelling’ en genoten onderwijs op individueel niveau en sommige omgevingskenmerken op groepsniveau niet onder controle kan houden, zoals hier het geval is, dan lijkt het toch bijzonder moeilijk om de ene of andere hypothese met betrekking tot het effect van etniciteit op criminaliteit uit te sluiten. Het overbeklemtone van de culturele these is op basis van dit onderzoek overtrokken, maar het is wel verklaarbaar vanuit de ideologie van de onderzoekster. We zijn het echter wél eens met de onderzoekster dat er weinig aandacht gaat naar de culturele these (p. 135), en dat er vanuit wetenschappelijk oogpunt geen reden (of taboe) zou mogen bestaan om de culturele these niet ernstig onder ogen te nemen.

Enigszins verwonderlijk is dat in de meta-analyse van de Belgische studies op eens onze eigen onderzoeken over de houdingen van autochtonen over allochtonen besproken worden, ook al kunnen deze niet gebruikt worden in de meta-analyse omdat ze geen betrekking hebben op criminaliteit (p. 150-154). Deze studies tonen aan dat gevoelens van etnische bedreiging en negatieve houdingen tegenover etnische minderheden wijd verspreid zijn in België, en vooral in Vlaanderen. Dat willen we niet ontkennen, maar men moet er bij vermelden dat het bij deze attitudemetingen over percepties en opvattingen van de burgers gaat en niet over hoe het nu werkelijk zit met criminaliteit bij allochtonen. In zekere zin zou men deze houdingen mede kunnen beschouwen als het gevolg van de inspanningen die het Blok/Belang levert om de tegenstelling tussen autochtonen en allochtonen op de spits te drijven. Maar we moeten tegelijk toegeven dat deze hypothese nog niet kon worden hard gemaakt, want over de jaren heen zijn de houdingen tegenover allochtonen heel stabiel, of het nu om ‘oude’ of ‘nieuwe’ migranten gaat. Onze studies tonen aan dat de houding tegenover migranten heel stabiel en gekristalliseerd blijkt te zijn en dat zelfs zij die in het algemeen negatief staat tegenover migranten regelmatig een uitzondering maken voor de ‘voorbeeldige’ buur. ‘Onbekend maakt onbemind’, zo hebben wij ooit gevonden.

In de beleidsaanbevelingen vallen de wetenschappelijke reserves tegen onvoldoende onderbouwde stellingen volledig weg waar gesteld wordt dat culturele

processen een aandachtspunt zijn omdat deze processen een belangrijke rol spelen in de oververtegenwoordiging van voornamelijk Marokkaanse en Turkse jongens in bepaalde vormen van criminaliteit' (p. 205). De meta-analyse heeft immers aangetoond dat in het onderzoek vooral steun voor de discriminatiethese gevonden wordt. Op basis van het huidige onderzoek kan men niet besluiten dat culturele factoren meer invloed hebben op differentiële criminaliteit dan andere factoren – een besluit dat door de onderzoekster wel getrokken wordt. Men kan hoogstens stellen dat de culturele these in haar verschillende varianten meer aandacht zou moeten krijgen, net zoals het inzicht in de context van de relatie tussen etniciteit en criminaliteit trouwens. In die zin leidt de meta-analyse niet tot bijzonder opzienbarende conclusies.

Jaak Billiet & Bart Meuleman
K.U.Leuven, Centrum voor Sociologisch Onderzoek

GROEPSPORTRET VAN DE CULTUURPARTICIPATIE IN VLAANDEREN

John Lievens en Hans Waege (red.) (2005), **Cultuurkijker. Cultuurparticipatie in breedbeeld. Eerste analyses van de survey 'Cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004'**. Antwerpen: Uitgeverij De Boeck, 264 pp.

John Lievens, Hans Waege en Han De Meulemeester (2006), **Cultuurkijker. Cultuurparticipatie gewikt en gewogen. Basisgegevens van de survey 'Cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004'**. Antwerpen: Uitgeverij De Boeck, 311 pp.

Het vergroten en verbreden van de cultuurparticipatie is zowel in Nederland als Vlaanderen sinds jaar en dag een centrale doelstelling van het cultuurbeleid. Over de kans van slagen van die doelstelling wordt heel verschillend gedacht. Eind jaren '70 van de vorige eeuw concludeerde Jan Kassies, secretaris van de Raad voor de Kunst in Nederland, dat het cultuurspreidingsbeleid grotendeels mislukt is. Ook het wetenschappelijk onderzoek uit die tijd tempert de verwachtingen van beleidsmakers om de participatie te kunnen beïnvloeden. Toch zijn de inspanningen om een breder publiek te bereiken in de tussentijd geïntensiveerd. Het afgelopen decennium richtte de Nederlandse rijksoverheid zich vooral op cultuureducatie. Ook kwamen steeds meer verschillende cultuurvormen in aanmerking voor ondersteuning vanuit de overheid, ook de als meer populair bestempelde vormen als film, popmuziek en videoclip. Dit stuit bij sommigen op weerstand: zou de overheid zich niet met name moeten richten op kwetsbare kunstuitingen? Waarom cultuurvormen ondersteunen waar toch al een brede belangstelling voor bestaat? Er zijn ook mensen die een pessimistische conclusie als die van Kassies in twijfel trekken en cultuurdeelname vanuit een heel ander perspectief bezien: is de deelname

wel zo laag als we denken? Komt dat niet doordat we bepaalde vormen van participatie vanuit het beleid en in het publieke debat hoger waarderen dan andere?

Om zo effectief mogelijk participatiebeleid te kunnen ontwikkelen, is het noodzakelijk om te weten wat het niveau van cultuurparticipatie is, hoe de voorkeur van het publiek zich ontwikkelt in de tijd en welke drempels er zijn om niet aan cultuur te participeren. Het onderzoek van het Steunpunt Re-Creatief Vlaanderen voorziet in die behoefte.

De onderzoekers van de survey “Cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004” gebruiken voor hun werk de metafoor van de foto: de survey is een opname in breedbeeld met een scherpste die nog niet eerder vertoond is in Vlaanderen. Voortbordurend op deze metafoor, kun je het onderzoek ook zien als een groepsportret waar de meest uiteenlopende vormen van cultuurparticipatie op vertegenwoordigd zijn, van kunsten- en erfgoedparticipatie tot eten en reizen. Dit portret vormt hopelijk het begin van een lange serie waarmee de kijker het verloop van de cultuurparticipatie kan volgen, als in een serie klasfoto’s. Welke leerlingen groeien het hardst en veranderen het meest? En wie verhuist er op een gegeven moment naar een ander land, waardoor hij het jaar daarop niet meer terugkeert op de foto?

In Nederland bestaat een dergelijke serie groepsfoto’s al: sinds 1974 verricht het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) onderzoek naar verschillende aspecten van cultuurparticipatie. Het SCP maakt daarbij gebruik van cijfers van het Tijdsbestedingsonderzoek (TBO) en het Aanvullend Voorzieningsgebruik Onderzoek (AVO). Het TBO, waarbij traditioneel surveyonderzoek wordt gecombineerd met een dagboek waarin respondenten hun tijdsbesteding gedurende een week bijhouden, wordt sinds 1975 om de vijf jaar gehouden. In het AVO, dat sinds 1979 wordt uitgevoerd, worden respondenten, onder andere, bevraagd over cultuurparticipatie en beoefening van kunstvakken. Onder de noemer “het culturele draagvlak” voert het SCP in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap sinds 1991 onderzoek uit naar de cultuurdeelname, waarbij steeds een ander deel van de cultuursector aan bod komt.

In Vlaanderen is de aandacht voor longitudinaal onderzoek naar cultuurdeelname van recentere datum. Sinds 1996 voert de administratie Planning en Statistiek (APS) elk jaar onder 1500 Vlamingen een eigen survey uit naar “sociaal-culturele veranderingen in Vlaanderen”. De resultaten van dit onderzoek worden jaarlijks gepubliceerd in de publicatie Vlaamse Regionale Indicatoren (VRIND). Er was echter behoefte aan uitgebreider onderzoek naar cultuurdeelname. Eind 2001 werd het Steunpunt Re-Creatief-Vlaanderen opgericht, een interuniversitaire organisatie die valt binnen het programma Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek. Eén van de kerndoelstellingen van het steunpunt is “het opbouwen en uitwerken van een systematische set van beleidsindicato-

ren en het uitwerken van een survey-onderzoek in het domein van cultuurparticipatie” (Lievens en Waege, p. 9). Cultuurminister Anciaux stelt de volgende eisen aan het wetenschappelijke onderzoek: “de resultaten [...] moeten zowel beleidsmakers, steunpunten als het veld debatstof en inspiratie aanleveren om op een verruimde wijze om te gaan met het cultuurbeleid” (Anciaux, 2004, p. 15). Uit de algemene doelstellingen van de survey “Cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004” definiëren de onderzoekers een groot aantal specifieke doelstellingen variërend van “Hoe staat het met de cultuurparticipatie?” en “In welke sociale context wordt er geparticipeerd” tot en met “Hoe verhoudt cultuurparticipatie in Vlaanderen zich ten opzichte van Europa?”

In het boek “Cultuurparticipatie gewikt en gewogen. Basisgegevens van de survey ‘Cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004’” (Lievens, Waege en De Meulemeester) worden de achtergronden en doelstellingen van het onderzoek uitgebreid toegelicht en wordt ingegaan op de operationalisering van de concepten “cultuur” en “cultuurparticipatie” en van de deelindicatoren en attributen van cultuurparticipatie, zoals de sociale context van participatie en het gebruik van lokale culturele voorzieningen. Vervolgens wordt de structuur en de constructie van de vragenlijst toegelicht. In deel twee van het boek komen de methodologie en de meetinstrumenten aan de orde en wordt de vragenlijst per vragenfiche toegelicht en gemotiveerd. Deel 3, ten slotte, gaat in op het proces van dataverzameling: van voorbereiding van veld, het afnemen van de interviews, tot datacleaning en weging. Het tweede boek “Cultuurparticipatie in Breedbeeld. Eerste analyses van de survey ‘Cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004’” (Lievens en Waege) bevat de eerste analyses van de survey. Het eerste hoofdstuk herhaalt kort de achtergronden, opzet en eerste cijfers van het onderzoek zoals beschreven in het boek met basisgegevens. De overige hoofdstukken gaan nader in op en bieden eerste analyses van een deelaspect van de survey, zoals de publieke kunstparticipatie, de sportbeoefening en het sociale netwerk van de culturele participant.

Het onderzoek van het Steunpunt Re-creatief Vlaanderen is heel gedetailleerd van opzet en ambitieus in haar doelstellingen: “uitgangspunt is dat de gegevens slechts bruikbaar kunnen zijn indien ze én voldoen aan de meest rigide voorwaarden van methodologische kwaliteit én beleidsrelevant zijn” (Lievens en Waege, 2005, p. 18). Met de resultaten hopen de onderzoekers zo een brede groep geïnteresseerden te bereiken en te bedienen: wetenschappers, beleidsmakers en mensen uit het veld. De vraag is of deze dubbele ambitie – zowel het onderzoek naar cultuurparticipatie verder brengen als beleidsrelevante informatie aanleveren – in dit stadium niet te veel gevraagd is. In het eerste deel van ambitie lijken de onderzoekers geslaagd: er zijn uitgebreide voorbereidingen getroffen om elk aspect van cultuurparticipatie in beeld te krijgen, de resolutie van de foto’s is hoog genoeg om sterk in te kunnen zoomen op delen van het onderzoek en daar informatie uit te destilleren. De lezer krijgt uitgebreid zicht op elke stap die de onderzoekers hebben gezet, wat het verhaal heel

transparant maakt. Of je het er nu mee eens bent of niet, alle keuzes worden uitgebreid verantwoord en toegelicht.

De lezer die met name geïnteresseerd is in beleidsrelevante informatie zal wellicht niet tevreden zijn en bovendien nog wat geduld moeten hebben. De hoge verwachtingen van de lezer worden van tijd tot tijd dan ook getemperd: het zijn eerste cijfers en er zullen vervolgpublishings volgen met uitgebreidere analyses. Het onderzoek is nu nog een momentopname, pas over enkele jaren kunnen ook trends en ontwikkelingen geschetst worden. De auteurs trachten de minder in onderzoek ingevoerde lezer dan ook te behoeden voor voorbarige of te verregaande conclusies, bijvoorbeeld als het gaat om kunstparticipatie: “ons verklaringsmodel helpt verschillen in kunstparticipatie te duiden zonder causaliteit of oorzakelijkheid te claimen” (Lievens en Waeghe, 2005, p. 65). De tekst zal in sommige gevallen te genuanceerd en voorzichtig zijn om als debatsof voor het veld te kunnen dienen.

Deze kanttkening wil niet zeggen dat de twee boeken geen beleidsrelevantie hebben. Zo constateren de onderzoekers, bijvoorbeeld, dat de opleidingseffecten niet per definitie groter zijn bij als legitiem bestempelde kunstvormen dan bij populairdere kunstvormen. Opleidingseffecten zijn te vinden bij alle kunstvormen, terwijl beleidsmakers vaak veronderstellen dat populaire vormen van cultuur meer toegankelijk zijn. Het ondersteunen van als meer populair geachte kunstvormen, zoals popmuziek in Vlaanderen en recent in Nederland videoclips, gaat vaak gepaard met de gedachte dat daarmee een breder publiek wordt bereikt. Het onderzoek stelt die veronderstelling op de proef. Een beleid gericht op het verhogen van de kunstparticipatie zou volgens de onderzoekers dan ook in samenhang moeten worden gezien met een beleid gericht op het vergroten van de maatschappelijke participatie.

Nederland en Vlaanderen zijn op veel punten vergelijkbare gebieden, die voor dezelfde complexe maatschappelijke vraagstukken staan. Niet voor niets staan in beide gebieden vergelijkbare onderwerpen hoog op de cultuurpolitieke agenda, zoals creatieve industrie en intercultureel beleid. Internationale vergelijking van beleid en onderzoek kan relevante informatie opleveren. Toch blijkt die vergelijking ingewikkeld, wat daarmee ook de toepasbaarheid van vergelijkbare beleidsinstrumenten in de weg staat. De onderzoekers geven in het slothoofdstuk over cultuurparticipatie in de Europese context wederom aan dat zij betrouwbaarheid voorrang geven boven internationale vergelijkbaarheid. Er is, bijvoorbeeld, veel geïnvesteerd om sociaal wenselijke antwoorden zoveel mogelijk te vermijden. Deze prioritering heeft op verschillende punten tot een andere keuze geleid dan de Nederlandse participatieonderzoekers, bijvoorbeeld als het gaat om de operationalisatie en om de referentieperiode.

In het onderzoek van het Steunpunt Re-Creatief Vlaanderen wordt het cultuurbegrip breder opgevat dan in het Nederlandse cultuurparticipatieonderzoek. Zo vallen alledaagse cultuurvormen zoals sport en reizen ook onder cultuur,

net als sociale participatie en het recreatief uitgaansleven. Dit hoeft overigens de vergelijkbaarheid niet direct in de weg te staan. Lastiger wordt het als ook binnen de verschillende cultuurvormen andere indelingen worden gehanteerd. Dit geldt, bijvoorbeeld, voor kunstparticipatie. In Vlaanderen wordt bioscoopbezoek wel meegeteld en bezoek aan niet-kunstmusea niet (dit valt onder erfgoedparticipatie). Dit bemoeilijkt niet alleen het vergelijken, het doet bovendien vermoeden dat de participatie door het meenemen van bioscoopbezoek hoger uitvalt. Overigens is het de vraag of de operationalisatie van amateurkunstbeoefening de tand des tijds zal kunnen doorstaan. Met name bij jongeren populaire bezigheden zoals webdesign, digitale kunstvormen en rap zijn moeilijk onder te brengen in de gehanteerde categorieën.

Ten tweede hebben de onderzoekers gekozen voor een referentieperiode van zes maanden. In Nederland wordt bij de meeste vormen van cultuur, net als in veel andere Europese landen, uitgegaan van een referentieperiode van twaalf maanden. Om toch een vergelijking met de participatiecijfers in andere landen te kunnen maken – en om het eigen meetinstrument te kunnen valideren – is in de survey een aparte vraag gesteld aan een derde van de respondenten, waarbij wél een periode van twaalf maanden werd gehanteerd. Internationale vergelijking is ook in de toekomst alleen mogelijk met deze kunstgreep.

Met dit onderzoek is de internationale vergelijkbaarheid dus helaas niet dichterbij gekomen. Je zou je vanuit internationaal oogpunt kunnen afvragen of het terecht is dat er zoveel prioriteit wordt gegeven aan het vermijden van sociale wenselijkheid. Elk land heeft hier immers mee te maken en het ligt niet voor de hand dat er hele grote verschillen tussen landen bestaan op dit punt. Vanuit Nederlands perspectief is het daarom spijtig dat de Vlaamse onderzoekers deze keuzes hebben gemaakt. De onderzoekers geven echter ook aan dat voor het maken van een goede onderlinge vergelijking specifiekere meetinstrumenten nodig zijn dan gehanteerd in de internationale vergelijking van Eurostat, de Europese instelling op het gebied van statistiek. Om dit af te stemmen, zal in de toekomst dan ook nauw samengewerkt moeten worden met de Nederlandse collega's van het Sociaal en Cultureel Planbureau, aldus de onderzoekers.

Het Steunpunt Re-Creatief Vlaanderen heeft met de twee boeken over de survey "Cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004" een haarscherpe foto afgeleverd die hoge verwachtingen schept voor de toekomst. De door de onderzoekers nagestreefde balans tussen methodologische kwaliteit en beleidsrelevantie slaat nu nog te veel uit in de richting van methodologie. Hopelijk wordt in vervolgonderzoek en -publicaties de onderbelichting van de beleidskant ruimschoots goedge maakt.

Quirine van der Hoeven
Beleidsmedewerker

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Nederland